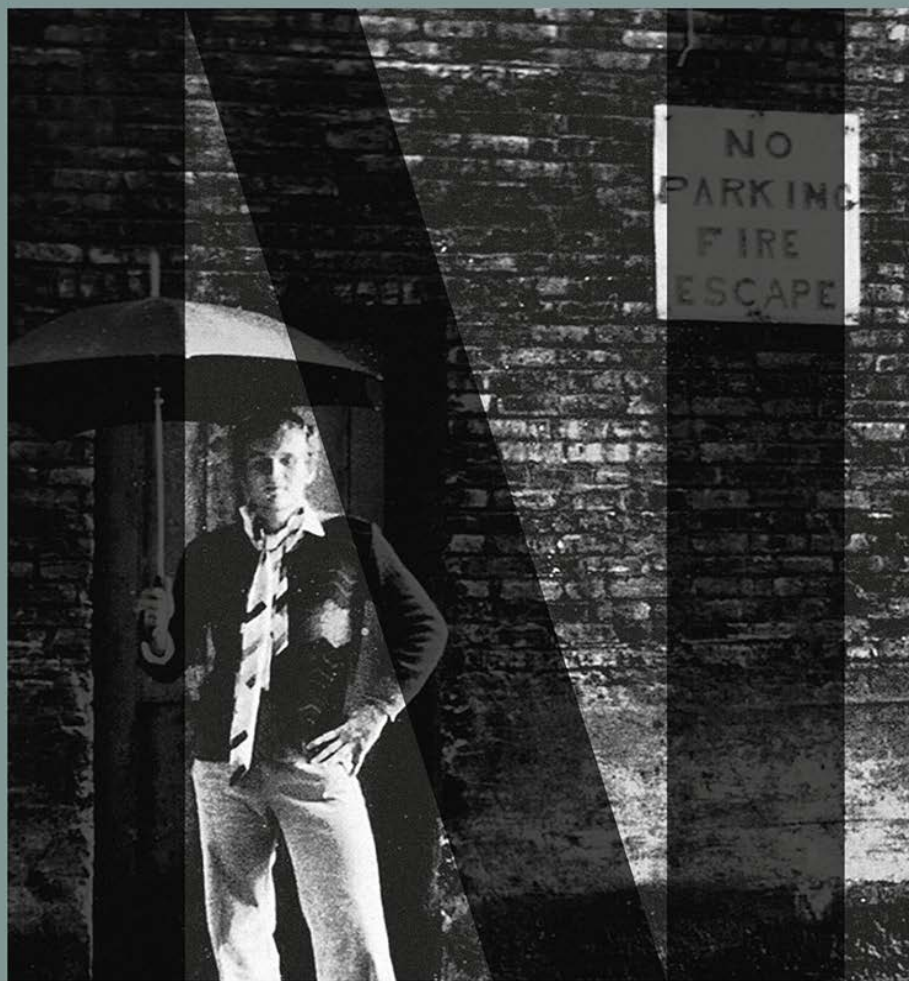

JAN NOVÁK

Striptease Chicago a jiné povídky

argo

JAN NOVÁK

Striptease Chicago a jiné povídky

argo

Předmluva: Bouračka s prózou

Když se na tu fotografii dívám dnes, tak mi připadá, že je v ní zalezlý celý ten čas. Vrací se mi i moment, který jí o hodinu předcházel, ten zlomek vteřiny, kdy jsem poprvé koutkem oka zahlédl napravo od sebe auto. Psal se rok 1976, to se ještě nenosily bezpečnostní pásy, já to kalil chicagským předměstím Cicero do křižovatky dvou pravoúhlých jednosměrek a zprava se na mě někdo řítil stejným fofrem. Já byl sice v křižovatce o hodně dřív, ale teoretickou přednost měl on, jenže na brzdu ani nedupnul; proč, to nevím, letěl přímo do mě, ale možná že zrovna čučel do mapy anebo počítal peníze, rozvážel totiž pizzu, která se v tom mžiku oka ještě tyčila v komínku papundeklových krabic na sedadle vedle něj, ovšem tu už nikdy nedoručil. Dělat se nedalo vůbec nic, jen mimoděk zatnout všechny svaly v těle a čekat na ránu, čas se natáhl, o zlomek nekonečné vteřiny později přišel ohlušující náraz, který mě vymrštil, a já to napálil levým ramenem do okna a hlavou do vypolstrované střechy staré chevy, někde naproti místu, kde se na fotografii třpytí odražené světlo blesku. Bouračka zároveň hodila celé auto o pruh dál, tam na rohu našťěstí nikdo neparkoval, přední kolo brnklo o obrubník, chevy udělala hodiny a skončila na trávníku vedle silnice, otočená do protisměru. Tím pádem jsem koukal přímo na starý station wagon, který do mě naboural. Osmiválcová kára s dlouhým ložním prostorem byla na rozvážení pizzy zbytečně těžká,

v té se klidně mohly rozvážet rakve. Po chvíli z ní vylezl kluk v mém věku. Vypadal vykuleně, ale jak mě předkem napálil čistě a přímo, tak se ani jemu, ani jeho beranidlu skoro nic nestalo.

Zato moje stará chevy vypadala na odpis. Po nárazu do obrubníku z ní viselo levé přední kolo v podivném úhlu, celá pravá strana byla promáčknutá a motor nechtěl startovat. Na jiné auto naše rodina neměla, a tak se mi domů volat nechtělo. Raději jsem od paní z rohového domu zavolał kamarádovi Maulemu, jestli by pro mě nepřijel.

Pupkatý policista se přihnál se zapnutou sirénou i majáčky na střeše. Byl to starší chlápek a na očích měl zrcadlovky proti slunci, ačkoliv bylo pod mrakem a rychle se smrákalo, prostě klasický cigerský fízl, což nevěstilo nic dobrého. Modré majáčky ani nevypnul, sivé paprsky rotovaly křižovatkou a dodávaly scéně televizní rozměr. Fízl zběžně omrkl vektor bouračky, nasál vůni pizzy z hromady mastných krabic a vyzval mě, ať si sednu na zadní sedadlo jeho auta. Myslel jsem, že si sedne za volant a začne se mě vyptávat, jak se to celé přihodilo, ale on mě v autě jenom zvenku zamknul a šel zpátky na roh, kde se přátelsky vybavoval s pizzamanem, dokud nepřijel jeho boss.

Majitel pizzerie v červené zástěře si s policajtem trásl rukou dlouho a srdečně, jistě ho zval, ať se občas staví u něj v restauraci, že pro strážce veřejného pořádku je tam pizza pozorností podniku. Když se fízl vzápětí vrátil do auta, nepochybně už měl novou kantýnu, protože mi rovnou začal psát pokutu. Tím pádem jsem byl bouračkou vinen já a bylo na mně, abych u soudu prokázal svou nevinu. Mé remcání ho

vůbec nezajímalo, prostě mi vrazil pokutový lístek, odemkl zadní dveře a gestem mi přikázal, ať koukám vypadnout, dokud má ještě dobrou náladu.

Kamarád Vladimír Maule nebydlel daleko, ale než na křižovatku dorazil, tak se úplně setmělo. Maule si později začal na navštívenky tisknout předponu „van“, ovšem to bylo až po letech, když se stal režisérem reklam a leteckým kameramanem s vlastním letadlem, ale v té době fotografii teprve studoval a všude s sebou nosil foťák s bleskem. Zároveň patřil ke skupině mladých emigrantů, která jezdila „rallye“ po Chicagu a jeho předměstích, což znamenalo, že jsme občas po nocích závodili, tu a tam se vybourali a většinou řídili jako naprostí magoři. Bylo to v kontextu chicagských „rallye“, když si mě Maule postavil k odepsanému autu a vyhecoval k póze, kterou zachytil ve stylu Weegeeho. Zakřičel na mě „Good job!“ a já se neubráníl hrdému úsměvu. Ani jeden z nás v tu chvíli netušil, že právě zachytil první záskub proměny básníka v prozaika.

Po bouračce se brzy ukázalo, že majitel pizzerie krmí cigerského fízla v zrcadlových brýlích svým dobrým těstem a sýrem úplně zbytečně. Na naší rodině si nebylo co vzít. Ani pojistku jsme žádnou neměli. Pizzeristův právník nám volal jenom jednou. Vyhrožoval, že nás dá k soudu, ale když ho otec pobaveně vyzval, ať jde směle do toho, tak si patrně ověřil situaci a už se nikdy neozval.

Bleděmodrou chevy, o kterou se na snímku opírám, odvěkla odtahová služba na vrakoviště, kde nám za ni dali dvacet dolarů. Byl to velký průšvih pro celou rodinu, protože na novou ojetinu nebylo a v předměstích amerických metropolí je život bez auta na nic. Na nákup jsme jezdili autobusem anebo nás

do krámu vzal někdo s sebou. Otec dělal údržbáře v továrně na šampony a do práce se vozil s jedním italským kolegou. Máma řidičák nikdy neměla a do práce vždycky jezdila autobusem. Sestry chodily na high school pěšky, takže mít mě za syna anebo za bratra opravdu nebyl žádný med, ale doma mi nikdo nic nevyčítal.

Sám jsem se každý den vlácel přes celé Chicago veřejnou dopravou. Ráno jsem ostrou chůzí došel na konečnou Elevated a pak se v nacpaném voze dlouho vezl nad městem na úrovni pouličních lamp, které ještě svítily. Před downtownem dráha konečně rachotivě sestoupila pod zem a já pod astronomickou tíhou mrakodrapů proklusal mokvajícím tunýlkem na jinou podzemní linku. Když se po pár stanicích z podzemky zase stala nadzemka, lampy už většinou zhasly. Vystoupil jsem na Garfield Boulevard v srdci černošského ghetta na jižním konci Chicaga a čekal na autobus před prodejnou lihovin. Vedle nudlovitého cihlového baráku byla prázdná parcela a boční stěnu kořalny zasypala skleněná závěj; hromada prázdných a rozbitých flašek, kterou tam naházeli místní winos, měla trojúhelníkový profil a po její přeponě šlo lehce vylézt až na střechu prodejny. V ostrém chicagském slunci se střepy třpytily a lámaly světlo do duhy. Stával jsem tam v davu černochoů jako jediný běloch, listoval knížkou a nikdo mě nikdy neotravoval. Po chvíli zasmrděl diesel a zelený autobus s potrhanými sedadly mě odvezl do Hyde Parku na kampus University of Chicago.

V té době jsem hrál fotbal za univerzitní tým a domů jsem jezdíval až večer po tréninku. Než se člověk vysprchoval a vykecal s klukama, už zase svítily lampy a na Garfield Boule-

vardu to už na nos v knížce nebylo. Před kořalnou postávaly skupinky chlápků s podlitýma očima a každou chvíli to tříštitivě řachlo, jak na skleněné závěži přistála další flaška. Na dřevěném nástupišti nadzemky nad širokým bulvárem to pěkně foukalo, žádní muggers mě tam ale naštěstí ani v noci nikdy nepřepadli. V ghettu nikdo neměl záclony, a tak jsem z nástupiště i oken vlaků koukal do kuchyní a obývacích, kde vesměs unavení lidé koukali do televize.

Tou dobou se mi na škole docela výrazně zlepšily známky. Najednou jsem měl na studování spoustu času, a to nejen v dopravních prostředcích. Bez auta jsem celé dny trčel na univerzitě a flákal se po různých knihovnách. Ta hlavní se jmenuje Regenstein Library a její kubické obrysy připomínají varhany. Původně stál na jejím místě gigantický stadion, ale ve třicátých letech studenti, co studium jenom předstírali a ve skutečnosti je živil americký fotbal, prodali klíčový zápas. Když se celá aféra provalila, zrušila univerzita ze dne na den všechny sporty, nechala stadion strhnout a nakonec tam pro výstrahu postavila novou knihovnu.

V podsklepi Regenstein Library pak na začátku druhé světové války udělal Niels Bohr se svými spolupracovníky největší kus práce na vývoji atomové bomby. Tenhle průšvih na žebříku lidského pokroku připomíná socha od Henryho Moora na boční straně budovy. Je z temného bronzu a evokuje jak lidskou lebku, tak právě vyšlehnuvší houbový mrak.

Po knihovně v mládí bloumali Kurt Vonnegut, Philip Roth a Susan Sontagová; University of Chicago má slavnou literární tradici. Za mých studií tam učil i Saul Bellow, ale jeho semináře byly jenom pro doktorandy. Ne že bych se do nich

někdy snažil zapsat, Belowovy romány mě nikdy nijak zvlášť nenadchly. Jeho krásné věty neměly žádný vypravěčský tah; autor neustále vystavoval na odiv svou intelektuální čipernost a vzdělanost, ale příběhy se mu rozbíhaly jako rtuť, když praskne teploměr. Kam se hrabal na někdejšího zaměstnance chicagské pošty Richarda Wrighta, který čtenáře chytil pod krkem a už ho nikdy nepustil.

Osobně jsem Saula Bellowa viděl na kampusu jenom jednou. V nádherném kabátu z velbloudí plsti a klobouku se širokou stříškou právě nastupoval do taxíku, když se mu jakási vyzáblá, brýlatá studentka zavěsila na dveře. Bellow se krčil na zadním sedadle a dívka do čerstvého laureáta Nobelovy ceny něco úporně hučela. Bellow nevnímal, že ho někdo očumuje, tak jsem si ho pozorně prohlédl. Pod kloboukem měl drobný obličej stažený napětím a mně ho bylo najednou líto; kdo ví, co si s těmi kostnatými boky začal; nezdálo se, že se mu od nich podaří jen tak uniknout.

Bylo to v Regensteinově knihovně, kde jsem po jednom odpoledním šlofíku na sametovém fotelu zasedl k psacímu stolu, předělanému na dřevěnou kukaň, a začal psát svou první povídku. Do té doby jsem jen poloautomaticky lovil básně z hudby kvasarů a sfér. Do prózy jsem se pustil na výzvu určenou studentům posledního ročníku bakalářského studia, pro něž katedra angličtiny vyhlásila soutěže o nejlepší povídku a nejlepší divadelní hru. Obě byly honorované tisícem dolarů, za což se tehdy daly koupit klidně dvě staré chevy.

Moje povídka se jmenovala Co mi řekl jeden pán a vyprávěla ich-formou příběh šestiletého kluka, jehož rodiče odletěli do Las Vegas, aby se tam rozvedli. A syna nechali v Chicagu

u starého potřeštěného strýčka, který mu neustále hustí do hlavy své groteskní pověsti české. Pokouší se z malého chlapce v Americe vychovat uvědomělého Čecha, ale kluk se trápí tím průšvihem doma, strýčkovo povídání vůbec nechápe a jeho řeči jen všelijak plete dohromady. Proto začíná povídka větou: „Jeden pán říkal, že Masaryk si v pokročilém věku nechal voperovat opičí žlázy, aby si s dámama užil svoji reputaci státotvůrce.“

Povídka se psala sama a brzy mi naskočila i osnova divadelní hry. Ten kus se nakonec jmenoval Čížci a byl to výplod dramatika utrženého ze řetězu; drama sice mělo pět předepsaných jednání a odehrávalo se na jednom místě v průběhu několika dní, ale zároveň v něm vířilo snad dvacet postav.

Tou dobou jsem ještě psal výhradně česky. Povídku jsem několikrát přepsal, ale na hru mi už moc času nezbylo. Oba texty jsem ještě musel přeložit do angličtiny a poslední noc jsem vůbec nespál. Obě veliké obálky se mi podařilo odevzdat včas a já se každou chvíli přistihl, jak tajně fantazíruru, co udělám s tisícem dolarů, ale vždycky jsem to mimoděčné snění honem vyháněl z hlavy, abych něco nezakřikl. A pak mě na chodbě zastavil jeden z mých profesorů a gratuloval mi, že obě moje věci své soutěže vyhrály. Rozbušilo se mi srdce, ačkoliv v tu chvíli jsem ještě ani zdaleka nechápal, jak veliké tohle štěstí opravdu je; že to bylo v mém životě zásadní rozcestí, to mi došlo až mnohem později.

Součástí výhry bylo otištění povídky v univerzitních novinách Chicago Maroon, takže jsem brzo nato poprvé v životě uviděl svůj text na cizím papíru. Těch novin jsem domů dotáhl plný baťoh a celá rodina se naparovala pýchou. Potom se

dlouho nedělo nic, až mi jednou někdo přinesl článek z Denního hlasatele, kde se o mně psalo jako o odstrašujícím příkladu českého odrodilce a zkažené mládeže. Někdo z redakčního okruhu si totiž přečetl mou povídku v Maroon a připisoval mi názory jejího naivního vypravěče. Podobný článek vzápětí vyšel i v katolickém týdeníku Hlas domova. Mezitím prý kvůli mé povídce dokonce zasedalo předsednictvo České národní rady a dlouze rokovalo o tom, co dělat s tak dekadentní a neuctivou omladinou.

Byl jsem rozhněvaný mladý muž, a tak jsem oběma novinám okamžitě odepsal. Svou odpověď jsem pojal filozoficky; měl jsem za sebou jeden seminář politologie, a tak jsem penzionované žurnalisty a vetché krajanské politiky poučoval, že ve svobodné společnosti neexistuje žádný konečný arbitr, že pravd je tolik, kolik je pohledů na věc, a tím pádem je každá pravda jen relativní a dílčí, a že demokratická společnost může v nejlepším případě pouze aspirovat na to, aby byla jakousi porotou v nekonečném sváru nejrůznějších existenčních výkladů. Dále jsem je poučil, že bych měl na svou pravdu právo, i kdybych náhodou sdílel názory svého šestiletého vypravěče, a oni by jako gramotní lidé mohli vědět, že ich-forma není neobvyklou literární metodou a že mnohý autor názory svých postav nesdílí. Skončil jsem to výzvou, aby se na mě vykašlali, že jsem s nimi žádné voly na mateřidoušce nikdy nepásl.

Ani deník, ani týdeník mou odpověď neotiskly, což mě nepřekvapilo, protože jsem Denní hlasatel dobře znal. Poslední chicagský deník v českém jazyce měl za sebou stoletou tradici, v devatenáctém století do něj psal například Josef Václav

Sládek a já si tam za studií chodil nějaký čas přivydělávat. Staral jsem se o rubriku zpráv ze světa a do redakce v mexické čtvrti Pilsen jsem každé ráno vstupoval první.

V rohu zaprášené budovy, plné starých tiskárenských lisů a mělkých šuplat s polámanými písmeny, se každou chvíli roztukal dálnopis tiskové agentury AP. Světlo bylo kalné, místnost nevytopená, prošlapaná podlaha zasviněná myšinci; připadal jsem si tam jak v Dickensově románu. Páska se v dálnopisu moc nevyměňovala a vyčíst něco z levných nažloutlých papírů bývalo umění, ale na druhé straně mi nikdo nikdy nevyčítal, když jsem si občas něco přimyslel. Těsně nad páskou jsem utrhl papír, který se kroutil všelijak po místnosti, stočil včerejší den a noc do role, zasedl k psacímu stroji a vybral si něco, co mě zrovna zaujalo. Mohl to být únos letadla i zasedací pořádek na tribuně před Kremlem, přírodní katastrofa, padělané bankovky, operetní puč anebo hollywoodský rozvod; prostě síly, které hýbaly světem. Zprávy jsem přeložil do češtiny, zkrátil je anebo nafoukl svými domněnkami a odevzdal šéfredaktorovi. Dálnopis mezitím už zase něco ťukal.

Práce to byla metrická, musel se zaplnit určitý počet sloupců. Když jsem dodal patřičnou sumu zpráv, tak jsem mohl jet do školy. Text po mně už nikdo nekontroloval. Redakce v té době sestávala ze dvou redaktorek, výtvarníka a nepíšícího šéfredaktora, který byl zároveň spolumajitelem podniku. Ten si nás pravidelně svolával do kanceláře, aby nám vysvětlil, co to ty noviny vlastně jsou. Noviny nebyly to, co si nějací pisálkové vycucají z prstů, noviny byly jenom a výlučně abonenti a inzeráty, mezi kterými jsme jenom vyplňovali

prostor. Noviny prostě byly jako kožený kabát. Inzeráty byly ta kůže a zprávy byly ta podšívka. Kabát bez podšívky byl pořád ještě kožeňák, ale podšívka bez kabátu nebyla lautr nic, na tu močil pes.

Denní hlasatel v té době ještě odebíralo přes čtyři tisíce předplatitelů a další výtisky se prodávaly volně u českých řezníků a po krajanských restauracích. Jeho nejdůležitějším čtenářem však nebyl šéfredaktor a spolumajitel, ten ho ani nečetl, nejdůležitějším ze všech jeho abonentů byla babička mé budoucí ženy. Paní Attlová neuměla anglicky a hlasatel byl pro ni hlavním zdrojem zpráv, což na mě uvalilo takový balvan zodpovědnosti, že se ze mě, studenta filozofie, volnomyšlenkáře, anarchisty a rašícího literáta, stal v novinách cenzor.

Starší sestra mé dívky žila v té době v San Francisku a babička Attlová měla hrůzu ze zemětřesení, které jednou zažila na dovolené v Jugoslávii, takže já se o žádném zemětřesení v Denním hlasateli nesměl ani slovem zmínit. Ve hře byl babiččin infarkt, a tak se po dobu mé žurnalistické kariéry přestala třást země všude na světě. Dálnopis sice několikrát vydatloval zprávy o tom, jak se kolem trhliny San Andreas země vlní a boulí, jak se zase trochu přiblížil okamžik, kdy se velký kus Kalifornie definitivně odloupne od severoamerického geologického plátu a stane se ostrovem jako ruský Sachalin, ale čtenáři Denního hlasatele se to nikdy nedozvěděli.

Vyrostl jsem za komunistů a celý život brojil za absolutní svobodu tisku, ale když babička přestala trnout strachy, že v zemětřesení přijde o vnučku, všechny výčitky mě opustily. Pomalu mi docházelo, že má vášeň po absolutnu přece jen asi

nebude pro praktický život tím nejlepším krédem. A poslední chicagský deník potom stejně brzy zanikl: jednou v pátek prostě nebylo na výplatu, celá redakce šla na panáka a v pondělí jsme si už všichni hledali jiné zaměstnání.

Nedlouho poté se Denní hlasatel navzdory svému názvu proměnil v týdeník, který svým autorům už za příspěvky nic neplatil. A tak se kdysi slavné noviny staly ventilem nízkých krajanských pudů; syčel z něj rasismus a názory extrémně pravicového křídla republikánské strany. I proto jsem článek o zkažené mládeži, která uráží nejsvětější památku tatíčka Masaryka opičími žlázami, hodil za hlavu. O to větší byl můj úžas, když jsem jednou přišel domů ze školy a máma mi slavnostním hlasem oznámila: „Máš tam dopis od Škvoreckýho.“

„Jakýho Škvoreckýho? Josefa?“

„Jo. Aspoň podle zpáteční adresy.“

„A co píše?“

„No dovol. Já ti poštu nevodevírám.“

„Ale já mu nic neposílal! Ani jsem mu nikdy nic nepsal,“ hrozil jsem se i radoval nad leteckou obálkou z Toronta: Josef Škvorecký! Zbabělci, Legenda Emöke, Bassaxofon, Konec Bulla Máchy, báječný spisovatel Josef Škvorecký, kterému jsem rok předtím potřásl rukou.

Škvorecký tehdy se svou ženou Zdenou rozjížděl nakladatelství 68 Publishers a přijel do Chicaga udělat jemnou propagaci svému vznikajícímu podniku ve formě přednášky o české literatuře. Spisovatelé nebývají příliš praktičtí: Mark Twain zkrachoval ve všem, do čeho kdy vrazil peníze, Dostojevskij skoro nevybředl z dluhů, Tolstoj prohrál v kartách desítky

mužiků, každý třetí literát se uchlastal, ale Josef Škvorecký to měl celé bezvadně promyšlené a dokázal nejen geniálně oslovit celou krajanskou komunitu, ale přitom ji ještě nenápadně vzdělávat.

Přednášku proslovil v prosklené budově Lincoln Savings na Cermak Road, kde ho čekal dav skeptických krajanů. Škvorecký v té době nosil dlouhé pejzy, ale jinak vypadal v elegantním obleku a kravatě jako univerzitní profesor. Svou zprávu o současném stavu české literatury přečetl ze strojopisu a štědře v ní vyzvedával Hrabala, Kunderu, Párala a další spisovatele, které tehdy ještě neměl šanci ve svém nakladatelství vydávat. Když text dočetl, zašvelel bankou zdvořilý potlesk a pak začal normální emigrantský frmol.

V té době to v krajanském světě dřelo mezi poúnorovými emigranty a osmašedesátníky, kteří se v Novém světě teprve nedávno vylodili, a byli tím pádem podezřelí; starším krajanům se vesměs zdálo, že každý, kdo v komunismu dlouho žil, anebo dokonce vyrostl, musí být jeho virem nakažený, ať si to uvědomuje anebo ne. Mimo to skoro nikdo z poválečných emigrantů žádného Hrabala ani Kunderu neznal, pro většinu posluchačů v Lincoln Savings končila česká literatura Karlem Čapkem, o němž se Škvorecký skoro ani nezmínil, Čapek pro něj do současné literatury snad ani nepatřil, přestože byl mrtev pouhých třicet let, a tak v sále náhle povstal muž s vlasy na ježka, což byl účes, který se tehdy dávno nenosil. Ve Vietnamu se ještě grilovalo napalmem, ve Woodstocku už zase rostla tráva a mít na hlavě centimetrového „drna“ značilo, že se člověk hlásí k sloganům typu: „Koukej Ameriku milovat, anebo z ní vypadnout!“ Seděl jsem v řadě za ježkem